

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

***СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ***
(рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядник

Горбенко Н. А., науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Бібліографічний редактор

Самчук Л. І.,

зав. відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Непередбачувана та неочікувана агресія проти України з боку Російської Федерації, окупація частини території, військовий конфлікт та бойові дії стали частиною щоденного життя. Окупація і війна зумовили близько півтора мільйона вимушених переселенців з Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей, яких називають внутрішньо переміщеними особами.

Така ситуація актуалізувала потребув соціально-психологічній та педагогічній підтримці й супроводі цілих соціальних груп. Одночасно стала очевидною необхідність методологічного і методичного забезпечення цієї роботи, розроблення програм та методичного інструментарію для окремих її напрямів, підготовки методичних і навчальних посібників тощо.

З огляду на актуальність проблеми Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список з питань організації та здійснення соціально-психологічного супроводу й педагогічної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Список складається з трьох розділів:

I. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні.

II. Проблеми психологічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб.

III. Теоретико-методичні аспекти організації та надання педагогічної, психологічної й соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні.

Посібник буде корисним науковцям, психологам, педагогам, соціальним педагогам, вихователям, методистам дошкільних навчальних закладів, здобувачам вищої освіти, фахівцям громадських організацій, батькам, широкому колу громадськості.

I. ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII : [ред. від 20 квіт. 2017 р.] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції» [Електронний ресурс] : постанова Верхов. Ради України від 31 берез. 2016 р. № 1074-VIII // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-19> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

3. Про забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами, з числа переселенців із місць проведення антитерористичної операції [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 04 верес. 2014 р. № 1/9-445 // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – [Київ, 2014]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2775-> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

4. Про надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 11 берез. 2014 р. № 1/9-135 // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – [Київ, 2014]. – Режим доступу: old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-135.doc (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

5. Щодо організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах осіб, що проживають на тимчасово окупованій території в Автономній Республіці Крим, місті Севастополі та у місцях проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 14 жовт. 2014 р. № 1/9-535 // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – [Київ, 2014]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2957-> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

* * *

6. Аналіз проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [Електронний ресурс] // ВОСТОК SOS. – Текст. дані. – [Б. м., б. р.]. –

Режим доступу: <http://vostok-sos.org/problem/> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

У статті проаналізовано законодавство України щодо фактичної реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. Окреслено коло проблем, пов'язаних з цим.

7. Афанасьєв, К. К. Дотримання прав і свобод вимушених переселенців на території України: окремі проблемні питання / К. К. Афанасьєв // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2011. – Вип. 3. – С. 150–159. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2011_3_20 (дата звернення: 26.06.17).

У статті досліджено поняття та зміст правового статусу вимушених переселенців, питання надання адміністративних послуг цій категорії мігрантів як засіб дотримання їхніх прав і свобод, вносяться пропозиції щодо вдосконалення чинного міграційного законодавства.

8. Войналович, І. А. Вимушені переселенці: зарубіжний досвід, стан та реалізація їх прав в Україні / Войналович І. А., Кримова М. О., Щетініна Л. В. // Соціально-трудові відносини: теорія та практика = Социально-трудовые отношения: теория и практика = SocialandLabourRelations: theoryandpractice : зб. наук. пр. / МОН України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Ін-т соц.-труд. відносин. – Київ, 2014. – № 2. – С. 250–257. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_2_37 (дата звернення: 26.06.17).

У статті розглянуто стан проблеми збільшення чисельності внутрішніх переселенців зі східних регіонів України та АР Крим у різних аспектах – соціальному, правовому, демографічному та економічному. Для цього проведено порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення України, Грузії, Молдови, Азербайджану щодо врегулювання питань правового статусу, соціальної та інших видів допомоги вимушеним переселенцям, документального забезпечення їх прав тощо, на основі якого визначено резерви нормативно-правового захисту цієї категорії осіб.

9. Грабова, Я. О. Конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні / Я. О. Грабова // Митна справа. – 2015. – № 2, ч. 2, кн. 2. – С. 47–51. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2%282.2%29_10 (дата звернення: 26.06.17).

Статтю присвячено питанню конституційно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні, яке перетворилося на одну із найбільш гострих політичних та гуманітарних проблем сьогодення. Проаналізовано відповідність українського законодавства, яким урегульовано правовий статус внутрішньо переміщених осіб, міжнародним стандартам. Акцентовано увагу на позитивному досвіді зарубіжних країн, які зіткнулися з проблемою внутрішньо переміщених осіб, що є корисним для формування вітчизняних правових механізмів реалізації та захисту прав цієї категорії осіб.

10. **Дяченко, В.** Визначення правового статусу внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] / Валерій Дяченко // Наук. часопис Нац. акад. прокуратури України : електрон. наук. фах. вид. / Нац. акад. прокуратури України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – № 1. – С. 89–98. – Бібліогр.: 5 назв. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2017/dyachenko.pdf> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

Досліджено сучасну військово-політичну ситуацію в Україні, зокрема військовий конфлікт на сході країни, питання внутрішньої та зовнішньої міграції. Катастрофічне збільшення внутрішньо переміщених осіб зумовлює низку проблем, що потребують невідкладного розв'язання. Зроблено висновок про важливість захисту прав таких громадян, та враховано досвід деяких європейських країн у цьому питанні.

11. **Дяченко, А. В.** Нормативно-правові засади державної політики реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електронний ресурс] / Дяченко Андрій Васильович // Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетров. регіон. ін-т держ. упр. – Текст. дані. – Дніпропетровськ, 2016. – Вип. 2. – Бібліогр.: 8 назв. – Режим доступу: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2016-02\(16\)/12.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2016-02(16)/12.pdf) (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

У статті розглянуто основні нормативно-правові акти, прийняті з метою забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Проаналізовано й міжнародні норми, що регулюють права людини, яка має статус внутрішньо переміщеної особи, зокрема «Керівні принципи з питання переміщення осіб в середині країни». З метою удосконалення чинної нормативно-правової бази запропоновано розробити комплексну програму перепідготовки та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, програму інтеграції та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

12. **Крашмальова, К. О.** Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 // Крашмальова Катерина Олексіївна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : [б. в.], 2017. – 210 с. – Текст доступний в Інтернеті: http://idpnan.org.ua/files/kraamalova-k.o.-administrativno-pravove-zabezpechennya-statusu-vnutrishno-peremishchenih-osib-v-ukrayini-_d_.pdf (дата звернення: 26.06.17).

У дослідженні проаналізовано теоретичні засади адміністративно-правового забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та обґрунтування наукових висновків і пропозицій щодо його вдосконалення з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

13. **Кузнєцова, З. В.** Забезпечення реалізації основних прав вимушених переселенців / Кузнєцова З. В. // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління : наук. пр. Екон.-прав. ф-ту / МОН України, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2014. – Т. 1, вип. 1/1. – С. 141–146. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rectpu_2014_1_1_19 (дата звернення: 26.06.17).

Стаття присвячена розгляду інституту переміщених осіб, які вимушені мігрувати в зв'язку з подіями на сході України та в Криму. Досліджуються питання забезпечення реалізації основних прав внутрішньо переміщених осіб з метою створення цілісного механізму надання допомоги та захисту державою прав і законних інтересів вимушених переселенців.

14. Кульчицький, Т. Р. Особливості правового змісту поняття «внутрішньо переміщені особи» [Електронний ресурс] / Кульчицький Тарас Русланович // «Актуальна юриспруденція»: юрид. наук.-практ. Інтернет-конф.: [офіц. сайт]. – Текст. дані. – [Київ], 2017. – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1458%3A220217-09&catid=174%3A3-0217&Itemid=217&lang=ru (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

У статті здійснено аналіз соціально-правових підходів до категорії «внутрішньо переміщені особи» в Україні.

15. Лазаренко, А. Рисквовлечения в военные силы/или группировки учащихся профессионально технических учебных заведений Донецкой области, расположенных в непосредственной близости от зоны проведения военных действий [Электронный ресурс]: ситуац. анализ и рекомендации / [Алексей Лазаренко]; Danish Refugee Council (Датский Совет по Беженцам), USAID. – [Б. г. : б. и.], 2016. – 42 с. – Текст. дан. – Режим доступа: https://jfp.org.ua/system/reports/files/90/uk/DRC_Youth_Assessment_publication%281%29.pdf (дата обращения: 30.08.17). – Загл. с екрана.

У матеріалі представлено результати дослідження проблеми дотримання прав дітей у регіоні конфлікту, проведеного протягом листопада 2015 – січня 2016 р. командою програми соціально-правового захисту Датської ради щодо біженців в Україні.

16. Лушпійко, Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні / Юлія Лушпійко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 2. – С. 188–193. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf> (дата звернення: 26.06.17).

Статтю присвячено дослідженню особливостей теоретико-правових засад конституційно-правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб та формулюванню висновків і пропозицій вдосконалення конституційного законодавства в цій сфері.

17. Микитенко, Є. В. Загальні проблеми реалізації правового статусу внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] / Микитенко Є. В. // Юрид. наук. електрон. журн. / Запоріж. нац. ун-т. – Текст. дані. – Запоріжжя, 2015. – № 4. – С. 173–176. – Бібліогр.: 6 назв. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/4_2015/47.pdf (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

У статті розглянуто законодавчу базу та теоретичні підходи щодо визначення поняття «внутрішньо переміщені особи», правовий статус внутрішньо переміщених осіб, порядок реалізації громадянами невід'ємного

права на встановлення відповідного правового статусу із законодавчих підстав та реалізацію цього права відповідними державними органами. Окреслено основні проблемні питання, що виникають у зв'язку із встановленням та реалізацією прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, визначено окремі шляхи та напрями розв'язання існуючих проблем щодо осіб цієї категорії з відповідним обґрунтуванням.

18. Михайловский, В. І. Внутрішньо переміщені особи – особливості національного та міжнародно-правового забезпечення / Михайловский В. І. // Наук. вісн. публічного та приват. права : зб. наук. пр. / НДІ публічного права. – Київ, 2016. – Вип. 4. – С. 151–155. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/4/37.pdf> (дата звернення: 26.06.17).

Статтю присвячено дослідженню національного та зарубіжного законодавства, у якому передбачено визначення поняття «внутрішньо переміщена особа», проаналізовано міжнародно-правовий генезис визначення цього поняття.

19. Михайлоський, В. Загальні засади адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні / Михайлоський В. // Jurnalul juridic national: teorie și practică= Национальный юридический журнал: теория и практика = Nationallawjournal: theoryandpractice : науч.-практ. прав. изд. Респ. Молдова. – [Кишинев], 2017. – № 4. – С. 85–87. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/20.pdf> (дата звернення: 26.06.17).

У статті досліджено питання загальних засад адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. Проаналізовано наукові погляди щодо визначення цього поняття в доктрині адміністративного права. З метою повного й глибокого розуміння поняття адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб з'ясовано його співвідношення з правами та обов'язками, якими наділяються біженці як суб'єкти права, що найбільш наближені за правовим статусом до внутрішньо переміщених осіб. За результатами порівняльно-правового дослідження визначено основні ознаки та особливості адміністративно-правового статусу цієї категорії осіб. Окрему увагу приділено забезпеченню виборчих прав внутрішньо переміщених осіб в Україні.

20. Осауленко, А. В. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: реалії, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] // А. В. Осауленко, А. Є. Краковська // Вісн. студент. наук. т-ва ДонНУ ім. Василя Стуса / [Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса]. – Текст. дані. – Вінниця, 2016. – Т. 1, № 8. – С. 53–57. – Режим доступу: <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/2207> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

Проаналізовано поняття «внутрішньо переміщені особи». Виокремлено дієві положення із законодавства зарубіжних країн щодо правового забезпечення статусу осіб, які вимушені покинути своє місце постійного проживання. Виявлено низку проблем у сфері забезпечення прав і

свобод вимушених переселенців в Україні, запропоновано шляхи щодо їх подолання.

21. **Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц** внутри страны [Электронный ресурс]: приняты в 1998 г. / сост. Представителем Генерального секретаря по вопросу о внутренне перемещенных лицах // Организация Объединенных Наций: [офиц. сайт]. – Текст.дан. – [Б. г., б. г.]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml (дата обращения: 26.06.17). – Загл. скрана.

У документі висвітлено особливі потреби внутрішньо переміщених осіб у всьому світі. Визначено права і гарантії, що стосуються захисту осіб від насильницьких переміщень, та надання їм захисту й допомоги під час переміщень, повернення або переселення й реінтеграції.

22. **Фесенко, О. А.** Адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Фесенко Ольга Анатоліївна; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2016. – 256 арк. – Текст доступний в Інтернеті: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Fesenko.PDF (дата звернення: 26.06.17).

У дослідженні на основі аналізу міжнародних актів та національного законодавства щодо вимушених переселенців і практики його реалізації вивчено адміністративно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правової бази в цій сфері з урахуванням інтересів держави та зазначеної категорії осіб.

23. **Широкова Є. О.** Вимушені переселенці в сучасній Україні: політичні та соціальні аспекти проблеми / Є. О. Широкова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2016. – Вип. 69/70. – С. 190–197. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2016_69-70_25 (дата звернення: 26.06.17).

У статті розглянуто політичні та соціальні аспекти вимушеної міграції населення з тимчасово окупованої території Кримського півострова й районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України. Визначено основні проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці, і фактори, що впливають на їх соціальну адаптацію та реінтеграцію. порушено питання правового регулювання міграційних процесів.

II. ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

24. **Бевз, Г. М.** Тривожність як чинник зниження особистісної ресурсності дитини середнього шкільного віку в умовах вимушеного переселення із зони бойових дій / Галина Миколаївна Бевз, Еліна Володимирівна Ворожбієва // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2016. – № 1. – С. 35–38. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_1_9 (дата звернення: 26.06.17).

У статті розкрито особливості прояву тривожності у дітей середнього шкільного віку в умовах їх вимушеного переселення із зони бойових дій. Автори доводять, що психологічним ресурсом дитини є збереження її сімейного оточення, а ризиком – неготовність близьких до рефлексії травматичних подій. Зазначено, що тривожність як реакція на комплекс впливів знижує пізнавальний потенціал дитини, підсилює її нецільову активність та ініціює емоційну оцінку соціального середовища як стрес-фактора.

25. Герасименко, Є. В. Діагностика і психотерапія психогенних порушень у дітей з родин вимушених переселенців / Є. В. Герасименко // Мед. психологія. – 2016. – Т. 11, № 2. – С. 79–82. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_11_2_19 (дата звернення: 26.06.17).

Вивчено клініко-психологічні особливості дітей із родин переселенців, які пережили психотравмуючі події в періоди стресових та невротичних реакцій. Діти разом із батьками відвідували групові та індивідуальні сесії казкотерапії на базі Харківської обласної бібліотеки для юнацтва. Результати психотерапії довели високу ефективність ранньої активної інтервенції за допомогою казкотерапії та приймання ГАМК-ергічного препарату ноофен.

26. Махашвили, Н. Психическое здоровье и психосоциальное благосостояние травмированных обществ [Электронный ресурс] / НиноМахашвили, Джана Джавахишвили; Программа развития Организации Объединенных наций, Проект «Поддержка реформы социального сектора в Украине»; Тренинг «Оказание первой психологической помощи семьям с детьми, детям, которые находятся/находились в зоне вооруженного конфликта» // Share and Discover Knowledge on LinkedIn SlideShare. – Текст дан. – [Б. г., 2014]. – Режим доступа: <https://www.slideshare.net/undpukraine/ss-39468481> (дата обращения: 26.06.17). – Загл. с экрана.

Презентація спікерів семінару «Психологічна робота з переселенцями – досвід Грузії» (17 вересня 2014 року) – клінічного психолога Джани Джавахишвілі та психіатра, доктора медицини Ніно Махашвілі.

27. Самойлова, О. В. Вивчення депресивних проявів у дітей вимушених переселенців із посттравматичними стресовими розладами / О. В. Самойлова // Мед. психологія. – 2016. – Т. 11, № 3. – С. 87–91. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_11_3_20 (дата звернення: 26.06.17).

Досліджено прояви депресії та її рівні у дітей із сімей вимушених переселенців. Розкрито зв'язок психотравмуючих чинників із виникненням депресивних станів у таких дітей. Наголошено на необхідності корекції відхилень в емоційно-вольовій сфері й особистісних характеристик дітей переселенців та розробки й проведення спеціальних програм психореактивних тренінгів (занять) з ними.

28. **Самойлова, О. В.** Особистісна самооцінка дітей із сімей вимушених переселенців із проявами посттравматичного стресового розладу / О. В. Самойлова // Мед. психологія. – 2016. – Т. 11, № 2. – С. 26–31. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_11_2_9 (дата звернення: 26.06.17).

Вивчено клінічні прояви реактивної та особистісної тривожності, особистісні профілі їх рівнів у дітей із сімей вимушених переселенців. Виявлено високий рівень тривожності у таких дітей, що свідчить про необхідність більш пильної психологічної уваги до них, проведення програми спеціальних психокоригуючих тренінгів і занять, спрямованих на вироблення у дітей стійких психологічних захисних механізмів на вплив різних життєвих чинників.

29. **Самойлова, О. В.** Прояви агресивної поведінки та критерії психологічного захисту дітей із родин вимушених переселенців при посттравматичному стресовому розладі / О. В. Самойлова // Укр. вісн. психоневрології. – 2016. – Т. 24, вип. 4. – С. 83–89. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2016_24_4_20 (дата звернення: 26.06.17).

У статті за допомогою методики Басса – Даркі простежено наявність проявів агресії серед дітей – вимушених переселенців, встановлено показники та форми агресивної поведінки таких дітей й рівні індексів агресивності. Досліджено вплив складових чинників на формування їх агресивної поведінки. На тлі цього за методикою дослідження індексу життєвого стилю проведено діагностику прихованих емоційних порушень, визначено критерії психологічного захисту та стратегії подолання стресових ситуацій обстежених.

30. **Самойлова, О. В.** Характеристика клінічних проявів посттравматичних стресових розладів у дітей-переселенців / О. В. Самойлова // Психіатрія, неврологія та медична психологія = Психиатрия, неврология и медицинская психология = Psychiatry, Neurology and Medical Psychology. – 2016. – Т. 3, № 1. – С. 26–32. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psyneur_2016_3_1_7 (дата звернення: 26.06.17).

У дослідженні за допомогою шкали індексів посттравматичних стресових розладів встановлено основні клінічні прояви стресу у дітей із сімей вимушених переселенців. Виявлено важливі діагностичні закономірності клінічних проявів стресу залежно від переважаючого симптомокомплексу захворювання, а також визначено ступені тяжкості стресових розладів у обстежених дітей різних когортних груп. У досліджуваних групах дітей проаналізовано вираженість кожного з вивчених індексів клінічних синдромів за шкалою посттравматичного стресового розладу, що характеризували цілісну психопатологічну симптоматику у дітей із сімей вимушених переселенців.

31. **Ушакова, І. М.** Сенсожиттєві орієнтації вимушених переселенців як компонент переживання ними травматичної події / Ушакова І. М.,

Скидан Г. В. // Молодий вчений. – 2015. – № 10, ч. 2. – С. 194–198. –
Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_10\(2\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_10(2)_50) (дата звернення: 26.06.17).

Стаття присвячена вивченню особливостей сенсожиттєвих орієнтацій вимушених переселенців як компонента переживання ними травматичної ситуації. Наведено визначення травмуючої ситуації і психічної травми та розглянуто питання про структуру й динаміку її переживання суб'єктом. Показано, що сенс життя та сенсожиттєві орієнтації є одним з важливих компонентів переживання психічної травми. Виявлено особливості сенсожиттєвих орієнтацій вимушених переселенців.

ІІІ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА НАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ, ПСИХОЛОГІЧНОЇ Й СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ

32. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей : метод. рек. для педагогів дошк. навч. закл. / [авт.: Бойцова Н. А., Гелюх О. М., Григораш Т. М та ін.] ; МОН України, НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи [та ін.]. – Київ : [Агентство «Україна»], 2016. – 100 с. – Текст видання доступний в Інтернеті:
<http://lib.iitta.gov.ua/705253/1/Агресія.%20Анексія.%20Конфлікт.pdf> (дата звернення: 26.06.17).

У виданні розглянуто актуальні виклики для розвитку дітей дошкільних навчальних закладів, що пов'язані з адаптацією до нових умов, переживанням стресових ситуацій та травматичним досвідом. Висвітлено рекомендації для педагогів з формування готовності до роботи в екстремальних умовах, організації сприятливого психологічного мікроклімату підтримки. Подано основні питання просвіти для батьків (зокрема з числа внутрішньо переміщених осіб) щодо допомоги дитині в подоланні психотравматичних подій, стану надмірного психічного напруження й втрати, прийоми ефективного впливу на поведінку дитини та її адаптацію до нового місця проживання. Подано програми занять і тренінгів, вправи з окресленої тематики.

33. Адаптація учнів-переселенців до нового навчального закладу [Електронний ресурс] // Українська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 [міста Українки Обухівського району Київської області]. – [Українка, 2015]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://school2-ukr.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=42:2015-02-11-09-46-15&catid=3:pokaklasnij-chas&Itemid=4 (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

Подано перелік нормативно-правових актів щодо забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей-переселенців. Запропоновано рекомендації вчителям і батькам із профілактики посттравматичних стресових розладів у дітей.

34. **Бартків, О.** Соціально-педагогічна робота з внутрішньо переміщеними особами: сутність та зміст / Оксана Бартків // Молодь і ринок. – 2017. – № 6. – С. 71–75. – Бібліогр.: 10 назв.

У статті проаналізовано сутність та зміст соціально-педагогічної роботи з внутрішньо переміщеними особами та їхніми сім'ями. Соціально-педагогічну роботу з внутрішньо переміщеними особами визначено як різновид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення адекватної соціальної підтримки та здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених сімей, зміцнення та активізацію їхнього адаптаційного потенціалу, створення сприятливих умов для життєдіяльності та позитивної соціалізації. Визначено мету, завдання, зміст та основні етапи соціально-педагогічної роботи з внутрішньо переміщеними особами та їхніми сім'ями.

35. **Гриньова, М. В.** Формування саморегуляції навчальної діяльності студентів-переселенців / М. В. Гриньова // Імідж сучас. педагога. – 2016. – № 9. – С. 7–10. – Бібліогр.: 7 назв.

Проаналізовано та визначено основи адаптації студентів – внутрішньо переміщених осіб до нової життєвої ситуації засобами формування саморегуляції навчальної діяльності.

36. **Діяльність психологічної служби системи освіти** у наданні допомоги постраждалим від збройного конфлікту на Сході України / НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. – [Київ : б. в., 2016]. – 29 с.

Висвітлено діяльність психологічної служби системи освіти. Розглянуто основні види роботи з надання допомоги постраждалим від збройного конфлікту на Сході України. Подано статистичні відомості про звернення до практичних психологів та соціальних педагогів різних категорій громадян. Оприлюднено результати моніторингу «Діяльність працівників психологічної служби з надання допомоги постраждалим внаслідок окупації Криму та бойових дій на Сході України».

37. **Для жителів Донбасу і Криму** [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [офіц. портал]. – Текст. дані. – [Київ, 2017]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/dlya-zhiteliv-donbasu-i-krimu/> (дата звернення: 21.07.17). – Назва з екрана.

Подано інформацію про забезпечення та реалізацію законних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні щодо здобуття освіти та отримання документів про освіту.

38. **Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту** : довід. вихователя дошк. навч. закл. / [кол. авт.: Н. В. Пророк, С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенкота ін. ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Слов'янськ : Канцлер, 2015]. – 83 с. – Бібліогр.: с. 76–79. – Текст довідника доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/10801/2/Довідн._дошк._виданий_влітку.pdf (дата звернення: 26.06.17).

Довідник вихователя дошкільного навчального закладу підготовлено на основі практичного досвіду працівників дошкільних навчальних закладів Києва та Слов'янська. Узагальнено наукові напрацювання, присвячені різним аспектам роботи з дітьми, які отримали психічну травму внаслідок екстремальних подій в Україні. Розглянуто як теоретичні, так і суто практичні проблеми надання допомоги постраждалим дітям, проаналізовано складні ситуації, подано рекомендації вихователям дошкільних навчальних закладів.

39. Жданович, Ю. М. Педагогічна анімація як засіб соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців / Жданович Ю. М. // Наук. зап. [Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 119–123. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_23 (дата звернення: 26.06.17).

У статті визначено сутність педагогічної анімації, роль педагога-аніматора, функції, принципи, мету педагогічної анімації у роботі з дітьми вимушених переселенців. Розглянуто основні анімаційні форми, що сприяють налагодженню соціальної взаємодії, спілкуванню, регулюванню психічних станів. Висвітлено можливості педагогічної анімації у забезпеченні соціально-педагогічної підтримки адаптації дітей вимушених переселенців до нових умов поселення, їх інтеграції у групи ровесників та нове соціальне середовище.

40. Жданович, Ю. М. Соціально-педагогічна підтримка дітей вимушених переселенців як наукова проблема / Ю. М. Жданович // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2015. – Вип. 19, кн. 1. – С. 204–213. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19(1)_21) (дата звернення: 26.06.17).

У статті обґрунтовано актуальність проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців в умовах сучасної соціально-політичної ситуації в державі. Розглянуто різні підходи до визначення поняття соціально-педагогічної підтримки. Проаналізовано педагогічну, психологічну та соціологічну літературу з означеної проблеми. Розкрито сутність понять «діти із сімей вимушених переселенців», «соціально-педагогічна підтримка дітей із сімей вимушених переселенців».

41. Жданович, Ю. М. Теоретичні засади організації змістовного дозвілля для дітей переселенців / Ю. М. Жданович // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. / МОН України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2016. – Вип. 3. – С. 114–122. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_3_15 (дата звернення: 26.06.17).

Висвітлено теоретичні засади змістовного дозвілля, обґрунтовано та розкрито сутність понять «змістовне дозвілля», «організація змістовного дозвілля дітей вимушених переселенців». Розкрито можливості змістовного дозвілля для адаптації дітей вимушених переселенців до умов нового поселення, їх культурної інтеграції. Розглянуто типи дозвілля, форми,

функції та принципи організованого змістовного дозвілля, визначено структурні компоненти організації змістовного дозвілля дітей вимушених переселенців.

42. **Каліман, О.** Пошук резервів, або Психологічний супровід дітей-переселенців із зони проведення АТО та членів їхніх сімей / Олена Каліман // Психолог дошкілля. – 2015. – Листоп. (№ 11). – С. 4–20. – Бібліогр.: 10 назв.

У статті подано матеріали програми психодіагностичного обстеження дітей-переселенців із зони проведення АТО та корекційно-розвивальної програми «Пошук резервів у собі, або Екофасилітація для дітей».

43. **Кириленко, М.** Особливості роботи з вимушеними переселенцями / Марія Кириленко // Фармацевт Практик. – 2014. – № 10. – С. 56–57. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/farmpr_2014_10_27 (дата звернення: 26.06.17).

У статті запропоновано поради провізорам щодо правильного поводження з вимушеними переселенцями з районів проведення антитерористичної операції.

44. **Леонова, І. М.** Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні / Леонова І. М // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ф-т соціології, Ф-т психології. – Київ, 2015. – № 4. – С. 94–100. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_18 (дата звернення: 26.06.17).

Статтю присвячено проблемі масової міграції вимушених переселенців з Криму і Сходу України. Розглянуто негативні та позитивні чинники, що впливають на соціально-психологічну адаптацію вимушених мігрантів.

45. **Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги** переміщеним особам [Електронний ресурс] / заг. ред. Іванова О. Л. – Текст. дані. – Київ, 2014. – 44 с. – Режим доступу: <http://cn.dsns.gov.ua/files/2016/9/6/bookfirstpsychologhelpall-141021031607-conversion-gate01.pdf> (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.

У посібнику подано рекомендації фахівців щодо надання першої допомоги переміщеному населенню.

46. **Ми пережили:** техніки відновлення для сімей, військових, цивільних та дітей : практ. посіб. / [авт.-уклад.: Г. Циганенко, О. Масик, О. Григор'єва та ін.]; Психол. кризова служба ГО «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій», Посольство Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні. – Київ : ЛОГОС, 2016. – 200 с. – Текст посібника доступний в Інтернеті: http://www.smcssdm.ck.ua/files/tekhniki_vidnovlennja.pdf (дата звернення: 26.06.17).

Практичний посібник містить матеріали, у яких розглянуто явище стресу та методики його саморегуляції. Матеріали підготовлено спеціалістами Психологічної кризової служби для сімей військових,

демобілізованих, дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку. У посібнику проаналізовано основні прояви стресу у дітей і дорослих. У доступній формі подано практики, техніки й методики психологічного відновлення. Запропоновано покрокову схему для обговорення емоційта регулювання негативних почуттів, що впливають на міжособистісні стосунки.

47. Напреєнко, О. К. Комплексна психологічна, психіатрична та наркологічна допомога постраждалим у збройних конфліктах, при мирних протестах і вимушеним переселенцям / О. К. Напреєнко, Н. Ю. Напреєнко // Укр. терапевт. журн. – 2015. – № 3. – С. 80–85. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UTJ_2015_3_14 (дата звернення: 26.06.17).

У статті висвітлено підходи до оптимізації психолого-психіатричної допомоги постраждалим унаслідок збройних конфліктів, мирних протистоянь та вимушеним переселенцям із психічними, психосоматичними, коморбідними соматичними й психічними та наркологічними розладами.

48. Омельченко, Я. М. Особливості психологічної допомоги дітям з вимушено переселених родин засобом наспівування колискових пісень / Я. М. Омельченко // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 12, Психологічні науки: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 4. – С. 58–69. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2016_4_9 (дата звернення: 26.09.17).

У статті розкрито специфіку переживання гострих кризових подій дітьми, що зазнали травмування унаслідок переселення з зони бойових дій: втрата життєвих орієнтирів, розхитування чи руйнування образу базового спокою, безпечності та рівноваги, втрата опори на близьких дорослих тощо. Окреслено основні завдання психологічної допомоги травмованим дітям та визначено ефективний метод їх розв'язання. Обґрунтовано застосування наспівування колискових у процесі психологічної допомоги дітям, що зазнали травматизації унаслідок вимушеного переселення. Виокремлено основні складові, що створюють потужний психотерапевтичний ефект у процесі застосування колискових з метою реабілітації травмованих дітей та їхнього близького оточення: психоемоційний стан психолога, тілесний контакт з дитиною, вібрація голосу, позитивні формули, константність та ритм, образність, контакт з ресурсами.

49. Первая психологическая помощь: руководство для работников на местах / [Всемир. орг. здравоохранения. – Женева: ВОЗ, 2014]. – 65 с. – Текст доступен в Інтернеті: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44615/45/9789244548202_rus.pdf (дата звернення: 29.08.17). – Загл. с екрана.

У посібнику розглянуто питання щодо надання першої психологічної допомоги, яка полягає у наданні загальнолюдської підтримки та практичної допомоги людям, постраждалим унаслідок важких кризових подій. Визначено принципи і методи надання допомоги на основі поваги людської

гідності врахування культурних особливостей і реальних можливостей постраждалих людей. Перша психологічна допомога включає, крім власне психологічної, також і соціальну підтримку.

50. Потапчук, Н. Психологічна допомога населенню щодо корегування тривожних і панічних станів в умовах надзвичайної ситуації / Наталія Потапчук // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Психологічні науки / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – 2016. – № 1. – С. 180–194. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnary_pn_2016_1_17 (дата звернення: 26.06.17).

У статті розглянуто специфіку надання психологічної допомоги населенню в умовах надзвичайної ситуації, визначено етапи надання такого виду допомоги, проаналізовано основні форми і методи діяльності психологів з людьми, які опинилися в зоні лиха. Досліджено функціональні стани, що виникають у людей під час надзвичайної ситуації, а також етапи діяльності фахівців у корегуванні тривожних і панічних станів людей. З'ясовано, що психологічна допомога в умовах надзвичайної ситуації має бути комплексом медико-психологічних заходів щодо зниження гострих психотичних розладів, нормалізації психічного стану потерпілих та працівників «першого контакту» (лікарів, рятувальників).

51. Правила безпеки та можливості отримання допомоги в період конфлікту в Україні : метод. рек. / МОН України, НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. – Київ : [Агентство «Україна»]. – 2014. – 47 с. – Текст рекомендацій доступний в Інтернеті: http://la-strada.org.ua/ucp_mod_library_view_298.html (дата звернення: 26.06.17).

Подано методичні рекомендації з формування навичок безпечної поведінки у дітей в умовах суспільної кризи та збройного конфлікту в країні. Окрему увагу приділено можливостям отримання необхідної гуманітарної, психологічної, соціальної та правової допомоги дітям та їхнім сім'ям, зокрема з числа внутрішньо переміщених осіб.

52. Програма освітньої діяльності та спецкурс курсів підвищення фахової кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів з проблеми «Навички кризового консультування та розвиток психосоціальної стійкості до стресу у дітей» / за заг. наук. ред. Панка Віталія Григоровича ; уклад.: Богданов Сергій Олександрович, Гірник Андрій Миколайович, Залеська Оксана Володимирівна [та ін.] ; МОН України, НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи [та ін.]. – Київ : [б. в.], 2015. – 27 с. – Текст програми доступний в Інтернеті: http://psyua.com.ua/images/products/prod_img/429.pdf (дата звернення: 26.06.17).

Навчальна програма освітньої діяльності та спецкурс розроблено з метою забезпечення розвитку професійної компетентності працівників психологічної служби та підготовки їх до здійснення психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу дітей та їхніх родин, що

постраждали внаслідок кризи, зменшення соціально-психологічних наслідків психічної травми, забезпечення сталого доступу до отримання психологічної допомоги.

53. Психологічна допомога вимушеним переселенцям : [метод. рек.] / Держ. служба України з надзвич. ситуацій, Нац. ун-т цивіл. захисту України. – Харків, 2014. – 26 с. – Текст рекомендацій доступний в Інтернеті: rda.hm.ua/files/4136_9730.doc (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

Вивчення психологами суспільного феномену вимушених переселенців обумовлено потребою подальшого розвитку теорії соціальної адаптації стосовно внутрішніх мігрантів, розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх приймання, облаштування, психологічної реабілітації з урахуванням накопиченого українського досвіду та міжнародної практики.

54. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : метод. посіб. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ : [Логос], 2015. – 207 с.

Методичний посібник побудовано на основі осмислення й узагальнення отриманого власного досвіду психологічної допомоги постраждалим внаслідок екстремальних подій в Україні. Висвітлено окремі важливі теоретичні аспекти переживання кризових травматичних ситуацій та практику надання психологічної допомоги різним категоріям постраждалих. Розглянуто роботу служби «Телефон довір». Обговорено проблему психологічної підтримки волонтерів та викладено міркування щодо використання мас-медіа як простору психологічної допомоги населенню. У додатках подано методичний інструментарій, що ефективно застосовується у роботі з постраждалими.

55. Психологічна кризова служба [Електронний ресурс] : сайт ГО «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій». – Текст. дані. – [Київ, ?-?]. – Режим доступу: <http://psyservice.org/про-нас/> (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

Представлено сайт громадської організації «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій» або Психологічна кризова служба.

56. Психологічний супровід дітей в період військового конфлікту [Електронний ресурс] : соц.-психол. практикум / Департамент освіти Вінницької міськради, Міськ. метод. кабінет, Заклад «Гуманітарна гімназія №1 ім. М. І. Пирогова Вінницької міської ради»; авт.-уклад. Черниш Ольга Анатоліївна. – Вінниця, 2016. – 59 с. – Режим доступу: <https://dorobok.edu.vn.ua/file/get/1410> (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

У соціально-психологічному посібнику висвітлено досвід закладу «Гуманітарна гімназія №1 ім. М. І. Пирогова Вінницької міської ради» щодо організації допомоги дітям у період військового конфлікту.

57. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навч.-метод. посіб. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т соц. роботи та упр. ; наук. ред. і керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. – Київ : [б. в.],

2012. – 273 с. – Текст посібника доступний в Інтернеті: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12349/1/Volnova_psyhosoc.dopomoga%20u%20krizy.PDF (дата звернення: 26.06.17).

У навчальному посібнику викладено теоретичні та практичні основи психосоціальної роботи з кризовою особистістю. Зроблені висновки щодо сутності критичних і кризових ситуацій, їх типології, характерних особливостей кризових станів та специфіки їх переживання особистістю дають можливість студентам і практикуючим соціальним педагогам/працівникам підвищити рівень своєї обізнаності з означеною сукупністю питань. Розглянута методологія кризової психосоціальної допомоги (зміст, стратегії, напрями, форми і методи) сприятиме формуванню готовності розв'язувати типові задачі у сфері здійснення професійної допомагаючої діяльності.

58. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України [Електронний ресурс] : посіб. для практиків соц. сфери / [Грудій М. А., Мельник Л. А., Остапчук Г. В. [та ін.] ; МБФ «Українська фундація громадського здоров'я», Представництво міжнар. орг. «Право на здоров'я» (HealthRightInternational). – Київ : Калита, 2015. – 70 с. – Текст посібника доступний в Інтернеті: <http://youth-worker.org.ua/downloads/psikhosocialna-dopomoga-vnutrishno-peremishhenim-dityam-yikhnim-batkam-ta-simyam-z-ditmi-zi-skhodu-ukrayini/> (дата звернення: 26.06.17).

Видання містить інформацію та поради щодо надання психосоціальної допомоги дітям та їхнім батькам з Луганської та Донецької областей. У підготовці посібника автори використали досвід України, який формується у відповідь на проблеми внутрішньо переміщених осіб, а також досвід Грузії і Боснії.

59. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект : навч.-метод. посіб. / [авт.: Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Дацко О. В. та ін. ; Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Громад. орг. «Ла Страда – Україна». – Київ : Стеценко В. В., 2016. – 191 с. + 1 ел. опт. диск (CD-ROM). – Бібліогр. у кінці ст. – Текст посібника доступний в Інтернеті: http://elibrary.kubg.edu.ua/16403/7/N_Lebid_Rozbudova%20mury_NDLKL.pdf (дата звернення: 26.06.17).

У виданні йдеться про актуальні виклики профілактики зростання насильства та конфліктів у суспільстві й шкільному середовищі в умовах анексії частини території України та збройного конфлікту на Сході України. Посібник містить теоретичну й практичну інформацію та методичні поради з профілактики й розв'язання конфліктів мирним шляхом, запровадження медіації та відновних практик у навчальному закладі.

60. Соціально-педагогічна діагностика дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах : метод. рек. / [авт.-упоряд.: В. Г. Панок, З. О. Гаркавенко, О. Г. Карагодіна] ; НАПН України, Укр. наук.-

метод. центр практ. психології і соц. роботи, ВГО «Всеукраїнська асоціація практикуючих психологів». – [2-е вид., стер.]. – Київ : [УНМЦ практ. психології і соц. роботи], 2017. – 76 с. – Текст рекомендацій доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/706236/1/Соц_пед_діагност_2.pdf (дата звернення: 26.06.17).

Методичні рекомендації розроблено на виконання НДР «Науково-методичні засади надання соціально-педагогічної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових конфліктів». Висвітлено нормативно-правові засади діяльності соціальних педагогів щодо соціально-педагогічної діагностики дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах, та подано рекомендовані до застосування методики соціально-педагогічної діагностики.

61. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. / [авт.: Андреевкова В. Л., Бочкор Н. П., Виходцева О. А. та ін. ; Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Харків. нац. ун-т внутр. справ [та ін.]. – Київ : [Агентство «Україна»], 2015. – 175 с. + 1 ел. опт. диск (CD-ROM). – Бібліогр. у кінці розд.

Видання містить аналіз стану сімей з дітьми в Україні в умовах військового конфлікту. Висвітлено міжнародний та вітчизняний досвід соціально-педагогічної та психологічної роботи в такій ситуації. Подано теоретичні й методичні матеріали з надання психологічної допомоги постраждалим унаслідок масових зіткнень і бойових дій, вимушеним переселенцям, зокрема дітям. Проаналізовано зміст, концепції і стратегії соціально-педагогічної роботи в період конфлікту, а також запропоновано методичні рекомендації та розробки для педагогічних працівників, психологів, інших фахівців, які працюють із сім'ями, що постраждали внаслідок конфлікту.

62. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період [Електронний ресурс] // Відділ освіти виконкому Ржищівської МР. Методичний кабінет. – Текст. дані. – [Ржищів, 2017]. – Режим доступу: http://www.rzhyschiv-osvita.edu.kiev.ua/misjkij_metodichnij_kabinet/psihologichna_sluzhba/socialjn_o-pedagogichna_ta_psihologichna_robota_z_ditjmi_u_konfliktnij_ta_postkonfliktnij_period/ (дата звернення: 21.07.17). – Назва з екрана.

Матеріал містить окремі нормативно-законодавчі документи з питань організації соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми. Запропоновано соціально-психологічний інструментарій для здійснення такої роботи.

63. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. / [авт.: Бочкор Н. П., Дубровська Є. В., Залеська О. В. та ін.] ; МОН України, НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи [та ін.]. – Київ : [Ла

Страда – Україна], 2014. – 82 с. – Текст посібника доступний в Інтернеті: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/методичка%2008_09_14.pdf (дата звернення: 26.06.17).

У посібнику запропоновано рекомендації із соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми в період переживання соціально-політичних конфліктних і постконфліктних ситуацій. Окрему увагу приділено роботі з педагогічними працівниками та батьками.

64. Сьомкіна, І. С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями вимушених переселенців: стан та перспективи / І. С. Сьомкіна // Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна» / МОН України, Хмельниц. ін-т соц. технологій Ун-ту «Україна». – Хмельницький, 2015. – № 11. – С. 102–105. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_11_26 (дата звернення: 26.06.17).

Стаття містить теоретичний аналіз організації соціально-педагогічної роботи з сім'ями вимушених переселенців.

65. Утраченные связи [Электронный ресурс]: психосоц. поддержка людей, утративших связь с членами своей семьи: практ. пособие / [О-во Красного Креста Украины; адаптация и подгот.: Наталия Думик, Людмила Обухова]. – [Киев: б. и.], 2016. – 76 с. – Текст дан. – Режим доступа: <http://pscentre.org/wp-content/uploads/Broken-links-Russian.pdf> (дата звернення: 26.06.17). – Загл. с екрана.

Посібник містить інформацію про діяльність з відновлення сімейних зв'язків, що проводиться Службою розшуку Товариства Червоного Хреста України, розглянуто наслідки для членів сімей, які втратили зв'язок з близькими через збройний конфлікт на Сході України, та способи надання психосоціальної підтримки сім'ям. Подано інформацію з надання першої психологічної допомоги співробітникам і волонтерам, що працюють у сфері діяльності з відновлення сімейних зв'язків і психосоціальної підтримки, а також практичні рекомендації із самопомоги.

66. Філяк, М. С. Огляд результатів дослідження ефективності інтеграції вимушених переселенців у соціальну структуру приймаючих громад у регіонах України / Філяк М. С., Завадовська Ю. Ю. // Причорномор. екон. студії. – 2016. – Вип. 7. – С. 202–207. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_7_41 (дата звернення: 26.06.17).

У статті запропоновано короткий огляд аналізу результатів дослідження у шести місцевих громадах – партнерах проекту «Підтримка інтеграції ВПО через розвиток приймаючих громад», результати якого ще не публікувалися в наукових виданнях. Проаналізовано основні проміжні фактори ефективності зусиль ініціативних груп у сфері інтеграції вимушених переселенців у приймаючі громади, зокрема у контексті підприємницької діяльності та розвитку людського капіталу. Визначено ключові фактори успішності зусиль з інтеграції в ініціативних групах, виявлено тенденції щодо довгострокової інтеграції переселенців у соціальну структуру громади.

67. **Харченко, В. Є.** Психологічна діагностика та корекція посттравматичного стресового розладу особистості: метод. посіб. / В. Є. Харченко, М. А. Шугай. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. – 160 с. – Текст посібника доступний в Інтернеті: <http://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Shugai.%20Psychologichna%20diagnostryka%20ta%20korekcija.pdf> (дата звернення: 26.06.17).

Посібник містить психологічний аналіз проблеми посттравматичного стресового розладу. Запропоновано теоретичні й практичні матеріали із надання першої психологічної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій та практичні рекомендації дітям і батькам в умовах суспільної кризи та військового конфлікту в країні.

68. **Харченко, В. Є.** Психологічні аспекти діагностики та корекції посттравматичного стресового розладу особистості: наук.-метод. посіб. / В. Є. Харченко; Департамент освіти і науки Луган. облдержадмін., Луган. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Северодонецьк: [Резніков В. С.], 2015. – 187 с.: іл. – Текст посібника доступний в Інтернеті: <https://drive.google.com/file/d/0BzOotKzI95LGWndIzDAyWmMtZfK/view> (дата звернення: 26.06.17).

У посібнику подано психологічний аналіз проблеми посттравматичного стресового розладу та висвітлено міжнародні підходи до його діагностики й лікування. Запропоновано теоретичні й практичні матеріали з надання першої психологічної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій. Викладено практичні рекомендації дітям і батькам в умовах суспільної кризи та військового конфлікту в країні.

69. **Центр психічного здоров'я та психосоціального супроводу НаУКМА** [Електронний ресурс] // Facebook. – Текст та граф. дані. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/PsychosocialSupportNaUKMA/> (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

Представлено сторінку Центру психічного здоров'я та психосоціального супроводу Національного університету «Києво-Могилянська академія» на найбільшому в світі порталі соціальних мереж.

70. **Центр психосоціальної реабілітації** Києво-Могилянської академії надаватиме допомогу дітям із районів Сходу країни, де тривали бойові дії [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України: [офіц. портал]. – Текст дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2015/12/18/u-mogilyanczi-vidkrivsvya-czentr-psixosocialnoyi/> (дата звернення: 22.07.17). – Назва з екрана.

У статті йдеться про відкриття Центру психосоціальної реабілітації, створеного за допомоги Мальтійської Міжнародної Служби (за підтримки Німецької Гуманітарної допомоги), ІТ-компанії «Інфопульс-Україна» та Київської міської державної адміністрації. Визначено мету та напрями діяльності Центру.

71. **Цибулько, Л.** Соціально-педагогічна робота з дітьми, вимушеними переселенцями, із зони воєнного конфлікту в спеціально створених містечках [Електронний ресурс] / Людмила Цибулько // Професіоналізм педагога:

теоретичні й методичні аспекти : наук. електрон. вид. : [зб. наук. пр.] / МОН України, Держ. вищ. навч. закл. «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ, 2016. – Вип. 4. – С. 167–178. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://pptma.dn.ua/index.php/uk/arkhiv-vipuskiv/za-2016-rik/vipusk-4-2016/324-suchasni-zasobi-navchannya-inozemnoji-movi-v-pochatkovij-shkoli-18> (дата звернення: 20.07.17). – Назва з екрана.

У статті проаналізовано нормативні документи та статистичні дані стосовно вимушених переселенців. Вивчено окремі факти створення містечок для переселенців, узагальнено відомості, наведені в соціологічних і психологічних працях науковців. На основі аналізу визначено етапи діяльності соціального педагога з дітьми вимушених переселенців – підготовчий, організаційно-діяльнісний, аналітико-корекційний. Розкрито сутність діяльності, методи і форми роботи на кожному з етапів. Зазначено, що до реалізації роботи з дітьми-переселенцями слід залучати не лише працівників системи освіти, а й представників державних установ, громадських організацій, благодійних фондів, волонтерів, студентів педагогічних та інших вищих навчальних закладів, які мають відповідну спеціалізацію або спеціальну підготовку. З'ясовано, що ефективність адаптації та соціалізації дітей, вимушених переселенців, буде вищою за умови залучення батьків до соціально-педагогічної роботи.

72. Яснівська, Г. Могилянці допомагають військовим і переселенцям / Ганна Яснівська / Вечір. Київ. – 2015. – 24 груд. (№ 51). – С. 18.

Про відкриття в одному з навчальних корпусів Національного університету «Києво-Могилянська академія» Центру психосоціальної реабілітації постраждалих унаслідок військових дій у зоні АТО.